

1. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף נ עמוד א – עמוד ב

ההולך ממקום שעושים למקום שאין עושים, או ממקום שאין עושים למקום שעושים - נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם, וחומרי מקום שהלך לשם. ואל ישנה אדם מפני המחלוקת... גמ': בני ביישן נהוג דלא הוו אזלין מצור לצידון במעלי שבתא. אתו בנייהו קמיה דרבי יוחנן, אמרו לו: אבהתי אפשר להו, אנן לא אפשר לן. - אמר להו: כבר קיבלו אבותיכם עליהם, שנאמר שמע בני מוסר אביך ואל תטש תורת אבך.

2. כתוב שם לראב"ד מסכת פסחים דף טז עמוד ב

אם קבלו אותו על עצמם לבד יכולים הבנים לשנותו אם לא נהגו בו אחרי מיתת אביהם, ואם נהגו בו כבר קבלוהו ושוב אין מתירין אותו ואין נשאלין עליו

3. פרי תואר י"ד סימן לט

ולעולם בני ביישן הם בני משפחת ביישן כפשטה

4. תלמוד בבלי מסכת חולין דף קה עמוד א

אמר מר עוקבא: אנא, להא מלתא, חלא בר חמרא לגבי אבא, דאילו אבא - כי הוה אכיל בשרא האידנא לא הוה אכל גבינה עד למחר עד השתא, ואילו אנא - בהא סעודתא הוא דלא אכילנא, לסעודתא אחרייתא - אכילנא. אמר שמואל: אנא, להא מלתא, חלא בר חמרא לגבי אבא, דאילו אבא - הוה סייר נכסיה תרי זמני ביומא, ואנא לא סירנא אלא חדא זימנא.

5. ש"ת הריב"ש שצט (וכן הוא ברוב רובו של הראשונים)

אלא כל בני העיר בכלל תקנתן, ואף הנולדים לאחר מכן. שהרי יכולים הציבור לעשות תקנה עליהם, ועל זרעם... וכתב הרמב"ן ז"ל... שאפילו בדברים שלא קבלו עליהם בני העיר בהסכמה, אלא שנהגו כן מעצמם, לעשות גדר וסייג לתורה, אף הבנים חייבין לנהוג באותו גדר... אלא ודאי, בני העיר יכולין לתקן עליהם, ועל הדורות הבאים.

6. ש"ת חוות יאיר סימן קכו (מובא להלכה בפתי

ונראה לענ"ד דודאי קרא דשמע בני מוסר אביך וגו' הוא אסמכתא בעלמא... והואיל דאתינא להכי י"ל דדווקא קבלת רבים בקהילה דקביעו יחד... ומה דהחמיר ר"י על בני ביישן הוא מצד המקום....

7. פתחי תשובה יורה דעה סימן ריד ס"ק ה (הערה על החוות יאיר מתשובת זכרון יוסף ח"ד סימן י"ד)

אין הבן מחוייב להתנהג בהנהגת אביו זולת מה שהתנהג גם הבן מאז שהגדיל... משא"כ אם הבן לא התחיל להתנהג מעולם כמנהג הטוב של אביו

8. פרי חדש סימן תצו (על בסיס הספר משא מלך)

ועל כל פנים הדין פשוט שאין הבן חייב לנהוג סייגים וגדירות אביו וההוא דבני ביישן... שניא היא דביישן אינו שם איש אלא שם מקום דהיינו בית שאן

9. כן הוא בר' עובדיה יוסף (יחווה דעת א:יב, יביע אומר ג י"ד סימן יא) רב פועלים (י"ד סי' כ"ג), אגרות משה (י"ד ג:סד)

10. ר' מימון אבי הרמב"ם, ב"חיבור התפילות שלו

ואותם המנהגות אין לנו לבזותם, ומי שהנהיגם זריז ומשתדל הוא, כי הם מעיקרים נעשים, ולא יבזו במנהג האומה. וכבר אמר הנביא ע"ה: "ואל תטוש תורת אמן" - דת אומתך אל תעזוב.

11. רב יוסף שלום אלישיב, הערות על מסכת פסחים עמוד רצג

וגם יחיד שקיבל על עצמו הנהגה טובה הרי זה מחייב את זרעו דהא כתיב אל תטוש תורת אמן אלא שכל אחד אינו צריך לברר כל הנהגת אביו ולנהוג כמותו רק מה שקיבל גם על זרעו אחריו

12. ש"ת החתם סופר בתשובה אר"ח סימן קכב (כשיטת המהרש"ם, ומביא ראיה מניירות שמשון)

מכל דין נראה לי עיקור לדינא, דנהי דהם עצמם יכולים להתיר, מכל מקום בניהם אין להם היתר...

13. פרי חדש אורח חיים סימן תצו

אבל הרב מהר"י קולון ס"ל דאף לאב אין לו התרה ואדרבה יש לדקדק ממ"ש וכ"ש בניהם יכולין לישראל עליו דגריע כח הבנים מכח האב ואם כן לדעת הסוברים שלאבות יש להם התרה כ"ש לבנים וזה הפך סברת הרש"ם...

14. פרי חדש אורח חיים סימן תצו

כתב מהרש"ם בתשובה חלק י"ד סימן מ' דע"כ לא פליגי אלא בדברים המותרים לגמרי ונהגו בהם איסור דהוי כאיסור חדש וע"כ הוי כמו נדר ויש לו התרה כשאר נדרים שהם לאסור את המותר אבל בדבר שיש בו מחלוקת בין החכמים ובמקום אחד נהגו כדברי האוסרים לא קבלו עליהם איסור חדש לשיהא נראה כמו נדר שהרי איסור זה אסור ועומד היה לדעת אותו חכם ע"כ והנה אמת נכון הדבר כשלא יש להם רב עליהם אבל אם יש להם חכם מובהק יכול להורות קולא בדבר שהרי הם לא נהגו כן אלא על פי אותו פוסק לאסור כסבורין שהדין כך וכיון שהרב יש לו ראיות לסתור דברי אותו פוסק אינן חייבין לילך אלא אחר השופט אשר יהיה בימים ההם ועל פיו יחנו ועל פיו יסעו ונמצא שהמנהג הא' על פי אותו פוסק היה מנהג בטעות וכבר כתבתי שבמנהג בטעות יש להתיר בפשיטות אף בלא התרה

15. פרי חדש אורח חיים סימן תצו

בני עיר אחת שנתגרשו וקבעו דירתן במקום אחר שיש בהם קולות וחומרות משונות ממנהג שלהם איך יתנהגו המגורשין אם כמנהג מקומם או כמנהג בני המקום שקבעו דירתם... כל עיר חדשה אם נודע רוב אנשיה מהיכן באו הכל כמנהג אותו מקום שבאו משם עכ"ל

וטעמ' דהויא עיר חדשה אבל אם הלכו לעיר א' שיש בה מנין אף על פי שהבאים הם מרובים יש להם דין יחיד וחייבין לנהוג חומרי מקום שהלכו לשם ופקעי מינייהו החומרות שהיו נוהגין במקומם

16. פרי חדש אורח חיים סימן תסח (בשם כתב בספר כנסת הגדולה [הגה"ט] בשם רבו מהרי"ט ז"ל)
דלא פקעי מינה חומרי מקום שיצא משם עד שיוקבע בעיר שנוהגין בה היתר אבל לא בעיר שאין בה מנהג קבוע:

17. שו"ת הרשב"א סימן רנג

במקומו של רבי אליעזר כורתין עצים לעשות פחמין לעשות אזמל. ולא מיחו בידם חכמים לפי שהן עושין כדברי רבם...ומן הדרך הזה כל שנהגו לעשות כל מעשיהם על פי אחד מגדולי הפוסקים במקום שנהגו לעשות כל מעשיהם על פי הלכות הרב אלפסי זכרוננו לברכה ובמקומות שנהגו לעשות כל מעשיהם על פי חבור הרמב"ם ז"ל והרי עשו אלו הגדולים כרבם. ומיהו אם יש שם אחד חכם וראוי להוראה ורואה ראייה לאסור מה שהם מתירין נוהג בו איסור. שאין אלו כרבם ממש דבמקום רבם אילו יעשו שלא כדבריו יקלו בכבוד רבם במקומו.

18. אורים ותומים סימן כ"ה קיצור תקפו כהן קכ"ג-קכ"ד

וקיימו וקבלו חכמי הדור לשמור ולעשות ככל האומר במטבע הקצר השלחן ערוך והרמ"א. ולדעתי אין ספק כי הכל בכתב מיד ה' השכיל על ידם כי קושיות רבות שהקשו עליהם האחרונים ותרצו בדרך חריף ועמוק...

19. שו"ת יביע אומר חלק א - אר"ח סימן מ

(ג) והנה ידוע מ"ש האחרונים ז"ל, שכל ספרדי שעושה כד' הרמ"א נגד הוראת מרן צריך כפרה...ומבואר ג"כ בש"ס שהחזיקו מאד בהוראת מרא דאתרא.. ולכן בודאי שבארצות הללו שהם אתרא דהרמב"ם ומרן ז"ל, כוותיהו נקטינו, ואין לזוז מדבריהם ימין ושמאל.

20. שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ב סימן עה ד"ה ובדבר תלמיד

ובדבר תלמיד הישיבה שיש לו מנהגים אחרים מבית אביו ובישיבה יש מנהגים אחרים הנה בבית עצמו הוא בצנעא יכול להתנהג כמנהגי

21. שו"ת שיח נחום סימן ל

בכל מנהג כזה צריך אדם להתחשב במשפחתו ובחבריו, שלא יהא 'יושב בין העומדים ולא עומד בין היושבים', כי זה נראה כיוהרא ומביא לריב וללזות שפתים. בגלל המטען הרגשי שבענין אני מורה לכל שואל לעשות כמו שעושב אביו כדי שלא לבזות את אביו רח"ל. ואפילו אם אביו מוחל... וגדול כבוד אביו'

22. שו"ת שבט הלוי חלק ו סימן נט

יסלח לי מע"כ שאבא רק היום ובקצור להלכה - אשר שאל בחכמה - שישנם אצלכם קהל הספרדים ה"ו כמה בחורים שלמדו בישיבות של אשכנזים, וממילא מושפעים מהדרך של הישיבה שלמדו בה ובין היתר שינו את נוסח התפלה שהיו הם ואבותיהם מתפללים בו מדורי דורות ...

הנה פשוט להלכה דאפילו אשכנזי הנמצא לגמרי בקהל ספרדי מובהק, וכן עיר של ספרדים ומיעוט אשכנזים שאין להם קהל ובי"ד בפ"ע שהמיעוט נמשך אחרי הרוב, ויש בזה משום לא תתגודדו, וכן להיפך בעיר או קהל שכולו אשכנזים ומיעוט ספרדים בתוכם, ועיין לשון זקני הגאון פנים מאירות ח"ב סי' קל"ג וז"ל בתו"ד אבל בעיר ביליגראד ספרדים יושבים שם משנים קדמוניות ואף שבאו לשם אשכנזים כיון שלא הי' דעתם לחזור היו צריכין לנהוג כמנהגם אפילו לקולא וקמא קמא בטל לגבי קהל הספרדים (מלבד אם נעשו קהל בפ"ע יע"ש) ע"כ - ומבואר בכל הפוסקים דגם שתי קהלות בעיר אחת, אחת אשכנזים וא' ספרדים יש לכל קהל דין עיר בפני עצמו . ובתשובת ח"ס ה"ו סי' א' פסק כן בפשיטות וכ' דאשכנזי שהוא בטל בתוך קהל ספרדים אין לו טענה שאינו יכול להתפלל כנוסח הספרדים אלא חייב ללמוד ולהרגיל עצמו לנוסח שלהם ולהתפלל כמותם, כיון שהוא בתוכם הו"ל כאין דעתו לחזור דאפי' להקל נמשך אחריהם, ואם מחלקים עצמם מהם בתוך קהלתם איכא לא תתגודדו דה"ל כבי"ד אחת בעיר אחת, דאפי' במנהגים איכא ל"ת כמבואר מג"א סי' תצ"ג .

וזה אפילו באשכנזי גמור, מכ"ש ספרדים בספרדים שקבלו על עצמם נוסחאות ידועות להם וכמה הכרעות בשו"ע כמרן הב"י דכל זמן שאין להם טעם מספיק ע"פ הלכה לעזוב מנהג המסור להם איכא בזה גם משום אל תטוש תורת אמך, וכמבואר פסחים נו"ן ע"ב ובשו"ע יו"ד סי' רי"ד סי' קבלת הרבים חלה עליהם ועל זרעם ואפילו דברים שלא קבלו עליהם בהסכמה אלא שנוהגין כן בעצמן וכו' . והגדר בזה ע"פ תשובת הגאון זכרון יוסף יו"ד סי' י"ד ובפת"ש יו"ד שם דאין הבן מחויב לנהוג כאבותיו זולת אם הרגילוהו אבותיו והנהיג כן, משא"כ אם הבן לא התחיל כמנהג אבותיו משהגדיל, והאחרונים נטו לשיטה זו של הזכרון יוסף וגם יראה בפשוטו דאנו צריכים לזה רק במנהגים טובים וכיו"ב גדרים וסיגים שעשו רבים מנהגים לעצמם, אבל דבר שקבל על עצמו שבט שלם בכלל ישראל כמו מנהגי הספרדים והכרעותיהם מפני שהם ספרדים ונמשכו אחרי רבותיהם זה כמה מאות בשנה - וכן ההכרעות של האשכנזים כהרמ"א שזה דבר הנמשך לדורות עולם מכמה מאות שנה בזה נראה דלא צריך קבלה משהגדיל דשורש שבטו ממילא מחייב לנהוג כאבותיו . מיהו בנוסחאות התפלה אף על פי שעלינו ליעץ לכתחלה שילך כ"א בדרכי אבותיו, - מכ"מ עלינו ללמוד מגדולים וצדיקים שיש בהם שיינו להתפלל כנוסח הספרדים או כהאר"י - וכבר יש בספרי גדולי האחרונים הרבה בזה עיין תשובת דברי חיים ובתשובת מהר"ם שיק אר"ח סי' מ"ג - ובזה אם כבר קבל אחד נוסח האחר ומתפלל בה כיון שאין זה רק שינוי בנוסח לא בעצם יסודי הלכות תפלה ודאי לא מהדרינן עובדא ומה שקבל קבל, ואין לנו כח בפרט בזה"ז לכוף למי שקבל בישיבה נוסח אחר ומתפלל בה .

מיהו כאשר בארתי כבר דכ"ז אם הנדון שיתפלל כן בקהל בדומה לנוסח - או ביחידות - אבל כשהוא בקביעות בקהל הספרדים והם הרוב והעיקר שוב אנו נוגעים בלאו דלא תתגודדו במה ששייך ל"ת בנזכר לעיל מתשובת פנים מאירות וח"ס. +ע"ע ח"ז סי' י"ג + ובעצם הדבר אם בחורים שלומדים בישיבה אשר שם מנהגים אחרים ממה שרגילים משורשים אם יש לו דין אחר שיהי' רשאי לשנות מנהג עירו - עיין תשובת מהר"ם שיק אר"ח סי' רמ"ט שדן הגאון באורך בזה ודעתו דברור דבחורים הלומדים בישיבה נקראים דעתם לחזור - עד שיהי' דעתו להשתקע במקומו החדש, - ובספק יע"ש - ומסקנתו שם דיש חילוק בזה בין חומרות של אנשים פרטים שלא נתקבל על כולם ממש דבזה בחורי ישיבות אפשר להקל להם כל זמן שהם בישיבה אם בישיבה נוהגים כן, לא כן בדברים שהמקום גורם יעשה"ה - ומכ"ש ענין ספרדים ואשכנזים שהיא קבלה לדורות... .

תוקף המנהגים ע"פ ההלכה

(במאמר שכתבתי לגליון האחרון של "בית יצחק" שנת תשמ"ז, "קריאת שם הולד על שם אדם חי", דנתי בין השאר במנהג שהתפתח בקהילות אשכנז בימה"ב והעליתי שלפי החות יאיר שתוקף מנהג איזו עיר היא מכח המקום ולא האנשים כך שכשנתפזרו דרי העיר אין עליהם חובה לקיים את המנהגים ששררו בעיר, שאולי גם המנהג שלא לקרוא את הולד על שם אביו או סבו החי ג"כ אבד תוקפו היות שקהילות אשכנז בעו"ה נחרבו כולם בימי השואה. ואם כי לא סמכתי על הצעה זו והבאתי הרבה מקורות וכו', קבלתי תגובה מחד מן חברי"א, ה"ה הרב הנכבד ר' אברהם ארט שליט"א מטובי אברכי הכולל העליון ע"ש גרוס של ישיבתנו. הרב ארט השיג עלי שלפי דבריי בכל מקום שחלוקים בני אשכנז מבני ספרד נאמר שכיון שבאנו למקום שישנן שם שתי מנהגות בטל תוקף מנהגנו מקדמת דנא וא"כ יהיה מותר לבני אשכנז לאכול קטניות בפסח וכדומה, וזה לא שמענו מעולם. תשובה זו אל הרב משמשת איפא כהמשך וחלק שני למאמרי ב"בית יצחק" של אשתקד.)

לכ' ידידי הנעלה הרה"ג ר' אברהם שליט"א, שלמוך ישגא.

ח"ח לך על הערותיך הארוותיך על מאמרי ב"בית יצחק" האחרון. עיינתי היטב בדבריך ושמחתי בהם מאוד כי הם בבחינת אותיות מחכימות כדרכה של תורה.

יורשה לי לייחד את הדיבור על הבקורת העיקרית שבמכתבך, היינו קושייתך שאם כדברי החו"י שהבאתי שהמקום גורם לענין מנהג, ושקהילות אשכנז בהן התפתח המנהג שלא לקרוא את הולד ע"ש אדם חי לדאבון נפשו

לא נשאר בהן שריד ופליט מבני עמנו, ולפיכך בטל המנהג, הנה א"כ בטלים כאן בארה"ב כל מנהגי אשכנז לרבות איסור קטניות בפסח וכד', וזה לא שמענו מעולם.

הנה יפה הערת, אבל לא עלי תלונתך כי אם על החו"י, ולא רק עליו אלא גם על הריב"ש ממנו שאב עיקר דעתו בזה, ועל הר"ן פרק מקום שנהגו שצטטת במכתבך. ולכאורה הקושיא עצומה ואיננה ניתנת לפתרון קל.

בראשונה צריכים אנו להבין איך מלכתחילה חלו לפי ההלכה כל מנהגי העדות על חבריהם ויוצאי חלציהם, כך שכל האשכנזים מחויבים לשמור את כל מנהגי אשכנז וכן הספרדים והתימנים וכו', הלא א"א לומר שיש להם דין של סתם עיר שהרי הרבה ערים ועיירות, כרכים וכפרים, שמרו מסורות עדה זו או זו ולא שייך לכאורה להגדירן כבני עיר שהיא מוגדרת כמקום מסוים. מהו איפא המקור ההלכתי לתוקף המנהגים של העדות השונות (אשר לפי רבים מההיסטוריונים מנהג אשכנז מוצאו במנהגי בני א"י, ומנהג ספרד נתגלגל ממנהג בני בבל)?

ובנוגע לנו היום, יש לעיין היטב ברקע ההלכתי של תפיסת וקביעת מנהגים במדינה זו שהיא מיוחדת במינה בזה שהיא קלטה רבבות יהודים מכל העדות וכל הקהילות מעל פני כל התבל, ובמקום לאחד את כולם במסגרת קהילתית אחת, נשארו קבוצות שלימות של אנשים, זעיר שם וזעיר שם, שהמשיכו את המנהגים של ארצות מוצאם וערי פזוריהם ולא התמזגו לקהילה אחת ואף לא בעיר אחת. וכשם שבא נבוכדנאצר ובלבל את האומות, כך באו האומות לאמריקה והיא הפריקה ביניהם. וברור שהמציאות האמריקאית היא כך שאין לראות בערים שלנו את האמצעי הדרוש להמשיך מסורת קהילתית.

והנה ידועים לנו על שלש דרכים שהמסורת של מנהגים נמסרה מדור לדור. יש כאלה שפשטו בכל ישראל; יש כאלה שתפסו אותם או חידשום בערים מסוימות; ויש כאלה שקיבלו על עצמם קבוצות מסוימות של אנשים שהתארגנו לשם תכלית מסוימת, כגון בני אומנות שהנהיגו על עצמם מנהגים מסוימים.

ונשים לב תחילה לשאלת מנהגי העדות השונות, כגון האשכנזים והספרדים והתימנים וכו' ותוקפם עפ"י ההלכה, שלכאורה אין זכר לזה בש"ס וקשה לדעת איך לנסח אופן וטיב סמכות העדות לפי הדין.

הנה הרמב"ם בהקדמה לספר משנה תורה מציע לנו את המסורה של תושבע"פ דור אחר דור ממששה רבנו ועד היום שגמר לכתוב את ספרו הגדול. וע"ש ד"ה נמצא רבינא ור' אשי, שעיקר המסורה היה עפ"י בתי הדין שבכל דו"ד וכולם נחתמו בתלמוד שנתקבל ע"י כל בית ישראל ולפיכך תקפו וסמכותו של התלמוד חייבו אותם "בכל מקומות מושבותם", אבל אחרי שר' אשי ובנו גמרו לחבר את התלמוד, "נתפזרו ישראל בכל הארצות פיזור יתר" וכו' "וכל בית דין שעמד אחר הגמרא בכל מדינה ומדינה וגזר או התקין או הנהיג לבני מדינתו או לבני מדינות רבות לא פשטו מעשיו בכל ישראל... לפיכך אין כופין אנשי מדינה זו לנהוג כמנהג מדינה האחרת". כחו של כל ב"ד אחרי חתימת התלמוד יפה רק לעיר ולמדינה שהוא מוסמך לדון בה. אבל לגבי הגמרא, "הסכימו עליהם כל ישראל". ומדברי הרמב"ם נראה שבמידה-מה תקפו של התלמוד ואופן התהוות תוקף זה דומה לתקפה של התורה עצמה, שנתקבלה ע"י כל העם ומחייבת אותם בכל אתר ואתר. (וזה נראה באמת משמעות מ"ש רז"ל שכל הנשמות היו במעמד הר סיני, היינו שיש כח ביד כל האומה כולה לקבל התחייבויות על עצמה, ומכיון שכל האומה קיבלו בתור אומה ולא רק בתור קבוצת יחידים, הרי כל הדורות אחריהם ג"כ נכנסים בתחום אותן ההתחייבויות, שעם שלם פירושו לא רק כל אלה שחיים וקיימים בעת שנכרתה הברית אלא גם כל אלה שלא נולדו עדיין. וזה שלא כמו שדימה החו"י, ע"ש באותו סימן).

ולפי הדברים האלה יש לנו להסתכל על מנהגי ופסקי העדות השונות באחת משתי דרכים. הדרך הראשונה היא, שהעדה מחייבת את בניה רק במדינות וארצות ששייכות אליה באתרא הדין, שלא כהתלמוד שמחייב את כל האומה בכל אתר ואתר. אחרי חתימת התלמוד, כל קבוצה גיאוגראפית כמו עדה מחייבת רק במקום מוגבל ולא במקומות אחרים. כל המושג של בית-דין, שהוא אבן הפינה של המסורת, הוא מושג של סמכות מצומצמת למקום. ורעיון זה מקורו במקרא, "שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך", וכן נפסקה ההלכה ברמב"ם ריש הל' סנהדרין: "מצות עשה של תורה למנות שופטים ושוטרים בכל מדינה ומדינה ובכל פלך ופלך שנאמר שופטים ושוטרים" וכו'. יוצאים מן הכלל הזה הם הוראות ב"ד הגדול שבלשכת הגזית, וכל מה שנכנס לתלמוד הבבלי.

ולפי"ז עדה נתפסת כקיבוץ של ערים, והעדה כולה היא כעין עיר בארץ אנפין, כמטרופולין גדולה, לגבי מנהגים ומסורות של פסקי הלכה, ואלה מחייבים את כל בני העדה שהם תושבי כל הערים והעיירות שנמצאות בה. אבל כל זה הוא רק בתור מקום ואין בו שום כח לחייב את כל העם

בכל אתר ואתר. ולפיכך, מי שיצא ממקום ששם שולט, למשל, מנהג עדת האשכנזים למקום ששם שורר מנהג ספרד, עליו להתנהג כמנהג ספרד אם אין דעתו לחזור ללמקומו הראשון, והוא כהולך מעיר לעיר כשאין דעתו לחזור, שדין מקום לשתייהן. ואם הוא מסרב לקבל על עצמו מרות העדה החדשה הריהו מסתבך בשאלת איסור לא תתגודדו.

והדרך הב' להבנת ענין מנהגי העדות היא, שתוקפן של העדות אינו קשור כלל וכלל במושג של מקום. מנהגי העדות נתקבלו ע"י אוכלוסי ישראל כל כך מרובין עד שניתן לומר שתקפם חל על בני העדה בדומה לתוקפו של התלמוד על כל בית ישראל (והתלמוד דומה למתן תורה כנו"ל), שהעדה היא לא כמ"ש למעלה עיר באריך אנפין, אלא כלל ישראל בועיר אנפין. ולפיכך מי שנדד מתחומה של העדה האשכנזית למקום תוך העדה הספרדית, עליו להמשיך להתנהג כמנהג אשכנז ואפילו אם אין דעתו לחזור לביתו ולבית אביו, ואין חשש איסור של לא תתגודדו בזה, שהעדה כמו התלמוד מחייבת לא רק אלה שהם תושבי המקומות בגבולותיה, אלא כל יליד בית שלה בכל אתר ואתר. ואולי ייתכן לומר שבזה דומה העדה להתלמוד, ואולי גם לתורה עצמה, שניתנו למשפחות. התורה והתלמוד חייבו את כל העם בתור בית ישראל, דהיינו המשפחה הגדולה והכוללת של כל האומה. והעדה מיועדת למשפחות שלימות בתוך עם ישראל, והיא מחייבת את בניה בתור יחידים שהם בני "משפחה" זו. ורק בעניני מקום שייך לומר דעתו לחזור או אין דעתו לחזור, אבל במשפחה אין טעם לזה כלל וכלל, ומי שהוא בן משפחה אחת א"א לו לעבור למשפחה אחרת, זולת אשה שהתחתנה לבן עדה אחרת שעליה להתנהג כבעלה, ובזה היא דומה ממש לישראלית שנישאה לכהן שאוכלת תרומה עמו, שע"י נישואיה היא עוברת למשפחה אחרת, אבל בלי זה א"א לאדם להנתק ממשפחתו העדתית שהוא כיליד בית לה.

ועכשיו נפן לערים ולבני אומניות. המקור בש"ס לסמכות העיר היא בב"ב דף ח' ע"ב, "ורשאין בני העיר לעשות קופה תמחוי ותמחוי קופה, ולשנותה לכל מה שירצו, ורשאין בני העיר להתנות על המדות ועל השערים ועל שכר פועלים, ולהסיע על קיצתם (רש"י: לקנוס את העובר על קיצת דבריהם ולהסיעם מדת דין תורה)". ובב"ב דף ט' ע"א למדנו, "הנהו טבחי דעבדי עניינא בהדי הדדי דכל מאן דעביד ביומא דחבריה נקרעוה למשכיה (דהיינו מי שעובר על ההסכמה ועובד ביום שחברו הטבח עובד נקנס בזה שקורעים לו את עור הבהמה). אזל חד מינייהו עבד ביומא דחבריה, קרעו למשכיה. אתו לקמיה דרבא, חייבינהו רבא לשלומי. איתיביה רב יימר בר שלמיא לרבא: ולהסיע על קיצתם? (דהיינו, הלא למדנו שיש כח ביד העיר

לקנוס את העובר על תקנתם ומדוע איפא לא הרשית לטבחים לעשות כן בענין תנאי זה שהתנו). לא אהדר ליה רבא. אמר רב פפא, שפיר עבד דלא אהדר ליה מידי, ה"מ היכא דליכא אדם חשוב, אבל היכא דאיכא אדם חשוב לאו כל כמינייהו דמתנו". ובתוספתא ב"מ פי"א, י"ב, "רשאינן הצמרין והצבעין לומר כל מקח שיבא בעיר נהא כולנו שותפין בו, רשאינן הנחתומין לעשות רגיעה ביניהם, רשאינן החמרים לומר, וכו' וכו'.

הנה בריב"ש סי' קצ"ט הסיק שמ"ש הגמרא "היכא דאיכא אדם חשוב" מוסב רק על הטבחים ובני אומנות אבל לא על בני העיר, שגם בני העיר וגם בני אומנות יכולים לחייב את כל המשתייכים להם ולקנוס את העובר על תקנותיהם, אבל ההסמכות של בני אומניות מצומצמות בזה שיש להם כח לחייב כנ"ל רק אם אין שם אדם חשוב, אבל כשיש אדם חשוב מוכרח שהוא יסכים עמהם. אבל בני העיר א"צ להסכמת אדם חשוב ויכולים להתנות מעצמם כל התקנות והקנסות, וכן משמע מדברי הרמב"ם וגם הרמב"ן. ואם האדם החשוב אינו מסכים עמהם, אין לבני האומניות דין של בני העיר ואינם יכולים לחייב אומנים אחרים אלא בהסכמת כולם וע"י קנין ובתור יחידים. אבל בני העיר מתייבים מטעם עצמם כרבים שאינם סתם יחידים, "שהדבר שהסכימו עליו בני העיר הרי הוא כאילו קבלוהו כל א' על עצמו ונתחייב בו". וממילא הם מחייבים במנהגיהם ותקנותיהם גם את הקטנים שביניהם וגם את אלה שלא נולדו עדיין, ואינם צריכים לשום קנין מתושבי העיר. (ומענין שחוקרי תולדות החברה הסכימו שאחד מן הסימנים המובהקים של התהוות העיר מיישוב קטן הוא התפתחות שכבת בעלי אומנות מכל המינים. אבל ברור שהעיר קודמת לבעלי אומנות. וזה משתקף בהלכה זו שבני העיר יכולים לכופף את כל התושבים למשמעתם אף בלי חכם ובלי הסכמת כל אחד ואחד ובלי קנין, ואילו בעלי אומנות אין להם כח וסמכות זה בלי התנאים האלה).

ואמנם זה שבני העיר יכולים לחייב הבאים אחריהם, מדברי הריב"ש אינו ברור אם זה כאבות שיכולים לחייב את זרעם אחריהם (דהיינו, כעין "משפחה" כפי שהצענו לעיל) או כבעלי המקום שיש להם הסמכות לחייב כל הדרים שם גם לעתיד. ודברי תורה עניינם במקום זה ועשירים במקום אחר, ונתבארו דבריו ע"י החו"י שהוא ענין המקום, ואמנם כך משמע ממרוצת דבריו של הריב"ש, דאל"כ פקע כל הענין של דעתו לחזור או אין דעתו לחזור.

והחו"י נאלץ להסיק כן שקשה לו מענין בני בישן בסוגיתנו בפסחים,

שאם אדם יכול לחייב את בניו אחריו עד סוף כל הדורות להתנהג כמותו, ואפילו לא התנה כן בפירוש רק שהתנהג ככה, מטעם שמנהג נעשה נדר, א"כ "היאך מצאנו ידינו ורגלינו בכל דור ודור ובכל עת ובכל שעה ובכל מקום שיש חסידים מופלגים במילי דחסידותא ובתעניתים, ואין הבנים נוהגים במילי דחסידותא ההם אף כי גם הם צדיקים וישרים". ולכן הסיק שרבי יוחנן הורה לבני בישן שאבותיהם יכלו לחייב את בניהם לא מטעם היחס המשפחתי ומשרך כיבוד אב וכדומה, אלא מטעם סמכות העיר לתקן ולהנהיג ולקנוס, שבני העיר יכולים לחייב את הדיירים כולם בהוה ובעתיד. ומאחר שהחיוב הוא מטעם המקום ולא היחס המשפחתי, אם איזה מבני בישן העתיקו דירתם למקום אחר ואין דעתם לחזור ודאי שפקע מהם החיוב לשמור את המנהגים והתקנות של בישן.

ונחזור לשאלתנו על תוקף מנהגים מקהילות אירופה פה באמריקה. לכאורה בטלו כל המנהגים שמאז ומתמיד שנהיגו בקהילות הקדושות באירופה הואיל ואלה שהגרו לכאן ודאי לא היה בדעתם לחזור, ואמנם לא חזרו ברוב רובם, ובעו"ה נחרבו כל אותן הקהילות המפוארות. ולפמ"ש הר"ן והריב"ש והחו"י היה נראה שמנהגים של הערים והכפרים מהם הגרו, ואולי אף כל מנהגי אשכנז, שהרי רוב יהודי אמריקה באו משם, כגון איסור קטניות בפסח וכו', פקעו כשהגיעו אבותינו המהגרים ליבשת זו, ובפרט כשהקהילות הראשונות במדינה זו היו רובן ככולן ספרדיות, והרשות היתה בידם לקבל עליהם מנהגי ספרד, ובערי אמריקה שלא היו שם בכלל מזרע היהודים אולי לא חלו עליהם שום חיובים של מנהגים.

אבל זה נכון רק אם נקבל את הדרך הראשונה שהצעתי לעיל, דהיינו שתוקפן של העדות היא בחינת מקום ולכן שייך לומר אין דעתן לחזור, אבל לפי הדרך השנייה שהצעתי, שהוא ענין של חיוב משפחתי וכעין תוקף התלמוד כולו, אז אין שייך כלל וכלל לדבר על דעתו לחזור, ועל כל יוצאי העדה לשמור על מסורתה בכללותה מבלי יוצא מן הכלל אף כאן בארצות הברית.

ברם, אפילו אם נבאר את הסמכות של העדות לפי הדרך הראשונה, דהיינו של מקום, עובדא היא ששלומי אמוני ישראל שבאו לכאן בזרמים הכבירים של ההגירה החל כמלפני מאה שנים, המשיכו להתנהג כמנהגייהם מקדמת דנא בארצות מוצאם. ועי"ז, אעפ"י שלא הוכרחו לעשות כן מצד הדין, הם הם שהנהיגו מחדש את כל המנהגים העתיקים של העדות מדעתם, ויש מקום לומר שע"י כך חייבו עלינו צאצאיהם וצאצאי צאצאיהם לעשות

כמותם, ועי"ז יש לכל מנהגי ישראל תוקף הלכתי בשבילנו.

והנה כל הנ"ל הוא לגבי מנהגי ומסורות העדות. אבל עדיין לא יצאנו ידי חובתנו בזה, שעוד נשאר לנו לחקור אם מנהגי הערים והכפרים שיצאו מהם אנחנו ואבותינו האם כחם יפה לחייב גם אותנו היום. ועלינו לזכור שבארץ הזאת אין קהילה, ואין כאן "עיר" במובן קהל אחד כמו שהיה לפנינו בישראל. והרי עובדא היא, והשמות יוכיחו, שכל ביהכ"נ מכנה את עצמו כק"ק, ובאירופה היה השם ק"ק מוסב על העיר ולא על ביהכנ"ס הפרטי. וא"כ מהו הדרך אשר עפ"י הדין הם יכולים לחייב את הבאים אחריהם. ואם למשל היום ישנן קבוצות יהודים נכבדות בפרברי הערים הגדולות אשר לא דרכה עליהם כף יהודי מעולם, איך אפשר לחייבם בתורת בני העיר.

אשר על כן הנני להציע שמכיון שבארה"ב לא ייתכן לדבר על ערים, אולי תוקף מנהגינו היום בא ע"י בתי כנסיות ובתי מדרשות (כולל ישיבות וחצרות האדמורי"ם וכו'), ומכח בני אומנות, שהרי ההבדל בין עיר לאומנות הוא שעיר מוגדרת כמקום ואילו אומנות היא לפי טבעה מוגדרת כקבוצה התנדבותית (voluntary association). והקהילות היהודיות באמריקה שמתלכדות מסביב לבתי כנסת ובתי מדרש וכו' תחת ערים וכפרים, לפי זה הן בחינת בני אומניות שאינם יכולים להכריח את הבאים אחריהם או קטניהם לשמור את תקנותיהם, ודרך מסירת מנהגיהם היא בתור יחידים והסכמה וקנין, דהיינו כשאדם משלם את מס החברים לתמיכת המוסד או מתפלל שם בקביעות או מתחיל להתנהג במנהג ממנהגי הקבוצה, הרי זה כאילו קיבל קנין והסכים להתנהג כזה מכאן ולהבא, וכך הרי הוא נתפס בחיוב המנהג ההוא ובכל מכלול המנהגים. וא"כ לאחר שהתחיל לשלם מכספו או להתפלל וללמוד שם בקביעות או לשמור את מנהגיו הריהו מחויב בהם עפ"י דין. אבל לפי"ז, אם אמנם לא רצה לקבלם על עצמו אינו מחויב, וכדין בעל אומנות שלא הסכים, ובעיקר היום שאין דין זקן ואדם חשוב ביחס לזה, וכמ"ש הריב"ש שם בפירוש. ויודע אני שהצעה זו מפתיעה, שהלא ענין בני אומניות תופס לגבי תנאי עבודה וכד' ואין לו לכאורה שום שיג ושיח עם דברים שבקדושה, מ"מ המציאות מטפחת על פנינו, והמבנה החברתי בארה"ב כך הוא שאופן ההתלכדות וההתארגנות הקהילתית דומה ביותר לבני אומנות כפי שנזכרו בגמ' ובתוספתא ובריב"ש.

ואחר כל הדברים האלה נחזור לנ"ד, דהיינו השאלה בדבר קריאת השם של הולד במשפחה אשכנזית ע"ש אדם חי. הנה אם נדון את המנהג הזה

כמנהג אשכנזי מלא, לכאורה אין מנוס מלהחמיר ולאסור קריאת השם כנ"ל, שהרי אמרנו שאם שיטת מסירת מנהגי העדה ואופן סמכותה היא כמשפחה וכעין תוקפו של התלמוד, הרינו כולנו כיחידים בני משפחת העדה ומחויבים לשמור את כל מנהגיה. ואפילו אם נאמר שהעדה פועלת ע"י מקום שלכאורה אין כחה יפה להכריחנו היום, מ"מ ייתכן שהמהגרים הראשונים שלא הססו מלהמשיך את המסורת שלהם, הם בעצם קבעו את מסורות העדות השונות במקומותיהם החדשים להם ולהבאים אחריהם, וכמש"ל. אולם כבר הוכחתי במאמרי על זה שהמנהג הוא מנהג קלוש וכבר פקפקו בו ראשונים ואחרונים מכל העדות, ולעד"נ שיש לדון את המנהג הזה כמנהג כמה עיירות בגרמניה ולא כמנהג שנתקבל ללא ערעור ע"י כל עדת האשכנזים, וכמו שהבאתי מכמה גדולים שם.

ואם אמנם נדון את המנהג לא כמנהג כל העדה, אלא כמנהג עיר או ערים מסוימות, הלא אין להם תוקף ביבשת זו, וכמ"ש. ולכן נראה שאין מקום להחמיר על ההורים השואלים.

ואם תאמר שאמנם נתפשט המנהג לא לעשות כן במדינתנו, הלא הצענו שאין לנו היום דין ערים או שאר מקומות מסוימים - בלעדי בתי הכנסת וכו' שדינם מטעם בני אומנויות. ואם אמנם היום יש לנו דין אומנות, א"כ כמ"ש קבלת התקנות והמנהגים היא ע"י קנין והסכמה שמתבטאת ע"י הדרכים שהזכרנו. אבל זה שייך רק בדבר חיובי כמו להניח תפילין בחוה"מ או בדבר שלילי כשבא לידו מעשה שהוא מוכרח לבחור בא' מב' דרכים שיוכיח איזה מנהג הוא מקבל, כגון שפוגע בו חוה"מ ומוכרח להחליט כן להניח תפילין או לא, או שאחרי שאכל בשר ג' שעות יש לפניו חלב, אם הוא נמנע מלשתות הרי מוכיח שמקבל מנהג אירופה המזרחית ולא זו של גרמני' וכו'. אולם זה רק כשיש לפניו רק שתי אופציות. אבל אם נולד לו בן או בת הלא אין זה דבר שקורה לו כל יום או בזמן מסוים במחזור השנים, ואף אם קרא לבנו הראשון בשם קרוב שנפטר הלא אין זה ראי' שדוקא נמנע מלקרא אותו בשם אדם חי, אשר על כן מנהג זה אינו נתפס כרוב רובם של שאר המנהגים. ואם אין ראייה לדבר זכר לדבר ביבמות דף י"ג ע"ב בסוף העמוד שמי שאינו עושה מלאכה אין הרואה אומר שהוא בטל ממלאכה מצד הדין רק שאין לו מה לעשות, וה"ה בנ"ד ואכמ"ל.

ונוסף לזה יש לי עוד ראיות שלא הספקתי להכניס במאמרי הנ"ל ב"בית יצחק", כולל שיטת החת"ס שפקפק בשיטת ספר החסידים לענין שמות, כגון אם שם החתן שוה לשם אבי הכלה, או שם הכלה כשם אם

החתן, ע"י במאמרו של הרה"ג ר' אברהם ישא הלוי ב"מוריה" מנחם-אב תשמ"ו על שיטת החת"ס בנידון, והתגובה למאמר זה מהרה"ג ר' בנימין שלמה המבורגר שם בגליון אדר תשמ"ז. וע"י ג"כ בשו"ת נודע ביהודה מהד"ת אה"ע סי' ע"ט על זה, שמסיק שחז"ל לא חשו לזה: "דע תלמידי חביבי, ויהיו דברים אלה חקוקים על לוח לבך לזכרון הכלל הגדול, שאין לכל חכמים שאחר התלמוד רשות לומר דבר נגד התלמוד", ומסיק שצוואת החסיד היתה רק לזרעו לכל הדורות אבל לא להכלל. ומסתבר שדבריו תופסים גם לגבי מ"ש בספר החסידים שאינם מחייבים את הכלל. וע"י בב"ח או"ח סי' תקנ"א ד"ה כתב רשב"ם ג"כ לענין תיקון כלים חדשים בשבת שחל בו ת"ב, שמשמע מדבריו כנ"ל שאין לחקן דבר המובא בתלמוד להיתר.

ובכלל, באתי רק להעיר על הערותיך, וכל מה שכתבתי כאן הוא רק בתור הצעה בלבד, ומובן מאיליו שהדברים עדיין צריכים בירור וליבון אחרי העיון בשו"ת שנכתבו באותן תקופות שבני העדות התחילו להתקרב זה לזה משך גלותנו הארוכה, ובעיקר בתשובות ובפסקי דין לרגל הוסדה של מדינת ישראל כשהחל קיבוץ גליות בימינו בארה"ק. ולענין שינוי המנהגים ואיסור לא תתגודדו, ע"י מג"א לאו"ח סי' תצ"ג ס"ק ר' ובתשו' מהרשד"ם חלק יו"ד סי' קנ"ג וקנ"ז (על יסוד הגמ' ביבמות די"ג ע"ב) ובחלק או"ח סי' ל"ה, ובפסקי עוזיאל סי' א' וב', ובשו"ת אגרות משה אה"ע סי' נ"ט, ובשו"ת מנחת יצחק ח"ו סי' ק"ע.

אסיים בברכה חמה לך ולביתך, בהבעת תודה עוד הפעם שטרחת לכתוב אלי, ובאיחולים לנחמת ציון וירושלים.

בהוקרה ובכבוד

נחום לאם

1. שו"ת אבקת רוכל סימן ריב (1488-1572) - ספרד וישראל

נדרשתי לאשר שאלני הישיש הנבון ה"ר טודרוס על דבר ריאה הסרוכה במקום חיתוך האונות לבשר שבין הצלעות במקום רביתא דאונת שנהגו עד היום כל בני עירו להכשירה בלי בדיקה כלל בבהמת ישראל אכן בבהמת גוי היו אוסרים לגמרי זולתי בשעת הדחק שאז היו מכשירים גם בבהמת גוי ועכשיו יש מגמגמים בדבר ואומרים מאחר שבאשכנז היו נוהגים לאוסרם לגמרי אפילו בבהמת ישראל שקהל הקדוש קהל אשכנזי ראו להחזיק במנהג אבותיהם ולאסור אותה ושמה שהתירו אותה עד היום שלא כדון עשו ולכן בקש ממני ה"ר טודרוס הנזכר למעלה להודיעו איזה הדרך ישכון אור :

והנני משיב ואומר ששורש דין זה בפרק מקום שנהגו דתנן התם מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות עושין מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין או ממקום שאין עושין למקום שעושין נותנים עליו חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקום שהלך לשם ואל ישנה אדם מפני המחלוקת ... הרי הדבר בבירור שכל איש היוצא ממקום שמחמירין למקום שמקילין ואין דעתו לחזור למקומו דאינו נוהג כמנהג מקום שיצא משם אלא כמנהג המקום שהלך לשם וא"כ בנ"ד כשבאו האשכנזים למלכות הזה יש להם לנהוג כמנהגי מקומות אלו ולא כמנהגי מקומות שיצאו משם :

ואם יטעון טוען ויאמר הנ"מ ביחיד הבא לידור במקום שיש בה ישראלים רבים דכיון דיחיד הוא יש לו לבטל מנהגו מפני מנהגם אבל כשנמצא במקום שנוהגים להקל קהל מסויים שבאו ממקום שנהגו להחמיר אינם בטלים לגבי מקום שהלכו שם וצריכי' הם להחזיק כמנהג אבותיהם שהחמירו על עצמם איכא למימר דליתא אלא כשם שיחיד צריך לבטל מנהג מקום שיצא משם לגבי רבים דמקום שהלך לשם כך רבים צריכים לבטל מנהג מקום שיצאו משום לגבי מקום שהלכו לשם אם הם מרובים מהם

2. מגן אברהם סימן סח [אריז"ל - 1534-1572 - ארץ ישראל. ר' אברהם גומבינר 1682-1635, פולין]

האר"י ז"ל לא היה אומר פיוטים ופזמונים אלא מה שסדרו הראשונים כגון הקלירי שנתקנו ע"ד האמת, אמנם המנהגים שנהגו בשרשי התפלה אין לשנות ממנהג מקומו כי "ב שערין בשמים נגד"ב שבטים וכל שבט יש לו שער ומנהג לבד מה שנזכר בגמרא שוה לכל (הכוונות) וז"ל הגמרא ירושלמי אף על פי ששלחנו לכם סדר התפלות אל תשנו ממנהג אבותיכם עכ"ל וכ"כ בס"ח סי' רנ"ו וכתב שגם הפוסקים שאומרים על הפיוטים צריך לנגן כמו שמנגנים הקרוב"ץ - ובש"ל האריך בשם גאונים שמצוה לומר פיוטים וכשפייט ר"א וחיות אשר הנה וכו' ליהטה אש סביבותיו עכ"ל:

3. הקדמות לשולחן ערוך הקדמת הרמ"א (1530-1572) - פולין

כ"ש מן הכלל שכלל הגאון הנ"ל מעצמו לפסוק אחר הר"ף והרמב"ם במקום שרוב האחרונים חולקים עליהם, וע"י זה נתפשטו בספרי הרבה דברים שאינן אליבא דהלכתא לפי דברי החכמים שמימיהם אנו שותין, והם הפוסקים המפורסמים בבני אשכנז אשר היו לנו תמיד לעינים ופסקו מהם קמאי דקמאי, והם האור זרוע והמרדכי ואשר"י וסמ"ג והסמ"ק והגהות מיימון אשר כולם נבנו על דברי התוס' וחכמי צרפת אשר אנו מבני בניהם...

אף כי דברי סתומים וחתומים ואין ערך להם עם דברי הגאון כאשר כל דבריו נמצאים בספרו הגדול בית יוסף, מ"מ הלכתי בדרכו לכתוב הדברים סתמא, כי לרוב גם דעתי בספרו תמצאהו והמעייין יבחר. ואם לא ימצאהו בספרו ידקדק בדברי האחרונים אשר נתפשטו במדינות אלו אחת הנה ואחת הנה וימצא מבוקשו, כי מעט מזער הוספתי וכתבתי מדעתי כן נראה לי להודיע כי ממני יצאו הדברים, ואקוה להשי' שגם דברי הארוכים יתפשטו בישראל, ושם אגודות אגודות חבילות חבילות של ראיות וטעמים, ונמוקי וטעמי בכל דבר לפי השגת ידי, ומי שיש לו חיד לטעום יבחין המטעמים בטעמיהון בעצמו ולא יסמוך על אחרים, ומי שלא הגיע למדרגה זו לא יזוז מן המנהג,

4. ים של שלמה מסכת בבא קמא הקדמה (1510-1573) - פולין

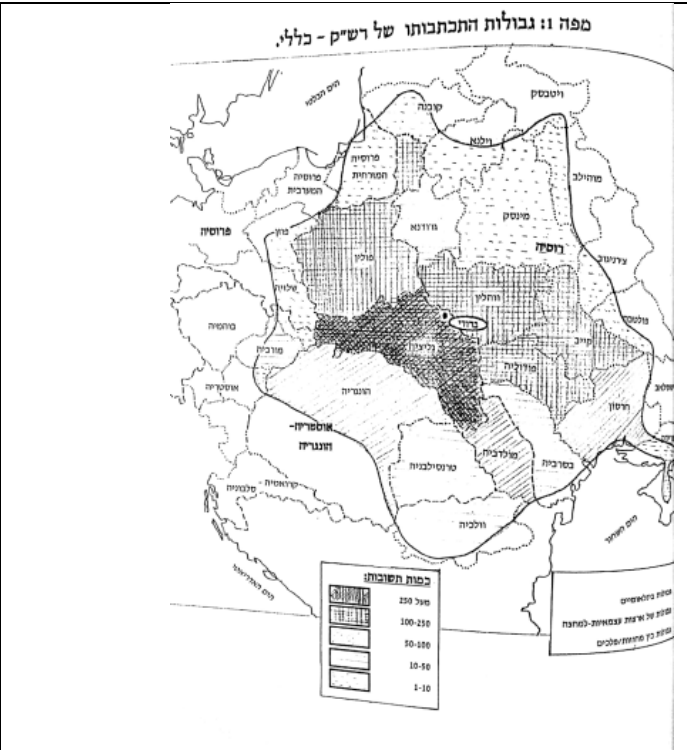
ונחזור לראשונות, להתלמוד אשר אנו עוסקים בו, וממנו אנו שותים. לולי חכמי הצרפתים בעלי התוס', שעשאוהו אותו ככדור אחד. ועליהם נאמר דברי חכמים כדרבונות, והפכוהו וגלגלוהו ממקום למקום. עד שנראה לנו כאחת, מבלי סותר ומבלי עוקר. אלא סוגיא זו אומרת בכה, וסוגיא זו אומרת בכה, ולא קרב זה אל זה. ונמצא מיושר התלמוד. ומקושר: וכל הסתימות יפושרו. ותוכן פסקיו יאושרו: אף כל זאת לא הספיק לאחרונים. אם מצד החלוקות, שעמדו האחרונים אשר באו אחריהם, והוסיפו וגרעו חילקו ושינו. ולא נאותו להם בכל הדרך אשר דרכו, ולקחו (לו) [להם] אשר בחרו. או מצד שבעלי התוס' בעצמם חולקים בכמה מקומות. ודבריהם סתרו זו את זו.... והנה כת אחרת, כגון הרמב"ן והרמ"ה והר"ז והרשב"א, ואיש הקדוש ר' יונה ותלמידיו. ואיש ענו וטהור, אשר אין באחרונים כמוהו, מהר"ם מרוטנבורג נקרא, והעמיד תלמיד אחד, שכמעט מלא את מקומו, מרנא ורבנא רבינו אשר, למדו היטב, ודרשו וחקרו, ובנו את יסודם על דברי הר"ף. אשר בירר התלמוד, וניפה ב"ג נפות. ועל דברי התוספת, משניהם הוציאו לאור כל תעלומתם. אחרי כל זאת לא די שלא הספיק לנו חיבורם, אלא שרבתה המבוכה. והתורה לא נעשה כשתי תורות, אלא כתר"ג תורות, מרוב ריבוי החלוקות. וכל אחד בונה במה לעצמו. וכאילו כף מאזני צד"ק בידו, ובשקל הקודש הוא שוקל, ומכריע כלפי כף זכותו. ולעומתו ברוך יאמר, הספדי אומר, לעולם צדקו דברי המחברים אם הוא מן הספרדים. ובפרט דברי הרמב"ם, שהיה מעולה בכל מעלות, בפנימות וחיצונות, וכל חכמי הצרפתים כקליפות השום נגדו. ושרי ליה מריה, שגרמתיה הוא, וגורם דיליה הוא. אם כן הוא מה שנמצא באיגרתו, בכתב שכתב לבנו, וגזר עליו ללמוד ספרי החכם ר' אברהם אבן עזרא, אשר לא היה בעל תלמודא. ורוב בנינו ופירושו על דרך התכונה והטבעי, וקבלת חיצונות. והתריס בכמה מקומות נגד דברי חכמי התורה והתלמוד. או מבלי השגחה או מבלי ידיעה. וכבודו במקומו מונח, כי חכם גדול היה, ואין משיבין את הארי. כי אין הולכין אחר פירושו, לא לחיוב ולא לפטור, לא לאסור ולא להתיר. כי עשה כמה פעמים נגד ההלכה, אפילו נגד חכמי המשנה, ונגד אמוראי התלמוד בלי מספר. ואמת שמעתי אומרים עליו, שכך היה מכריז, והיה מודיע לרבים, שאינו רוצה לישא פנים, אלא לפרש עד מקום אשר שכלו יגיע, לולי הקבלה. כאשר רימזו במקצת מקומות בפירוש התורה, לולי הקבלה הייתי אומר כו'. אף על פי כן לא צדקו דבריו בעיני. ולפי דעתי שכבר נתן עליו הדין. כי נתן יד למינים ולצדוקים, ולקלי האמונה. אני הגבר אשר ראה עני עמו. ואף כל זאת ששיבח אותו הרמב"ם, ונתן לו העטרה החרשת. כי דרך קצת בדרכיו, בעניין חכמת פילוסופים וחידותם. וסברו שבאותה החכמה זכו ועלו לשלימות, ולתכלית הנפש הנשארת. הלואי שתהיה עלייה זו עלייה, ותנו לא מידי. אבל לא היה לו להרמב"ם די בזה. אלא שגינה חכמי הצרפתים, ואמר, שלא יראה להם שהם מכירים הבורא, אלא מתוך אכילת בשר שור שלוק מטובל בחומץ (ובשומין) [ובשומין].

גם עיקר השנתי אינו רק שאוכיח צמקת דבריו שסותרים זה את זה ושהיה נעלם מאנו חילופי מנהגים של ב"י כמו שהרבן ל"ה מוכרח להודיע חילופי מנהגי בני מדינתו ממנהגי בני תורה כמו בן הוא הכרח גדול להודיע חילופי מנהגי בני אשכנז ממנהגי מדינת פולין שאם הרב לא רצה לבטל מנהגו מפני מנהג א"י כ"ש שאין לבני אשכנז לבטל מנהגם מפני מנהג מדינת פולין וכן קצת בתשובת מהרי"ל בסי' ק' בשם הרא"ש שאין לבטל משורת אשכנז בשביל שאר מדינות כי התורה ירושה להם לאשכנזים מזהבן ואפי' אם היה המקור שקולין איין לבטל משורת מדינה זו בשביל מסורת מהינה אחרת אפי' באיסורי דרבנן וכ"ש באיסורי דאורייתא ומהנה הרב עצמו לא כתב בתקדמת ספרו דק אמנה בני מדינתו ולא זכר מנהג אשכנז כלל ובהקדמת המגיה זכר בפירוט בולני"א רוס"א אה פיה"ס מער"ינן זה ראינו עוד את הגבול וכתב ובאולי בכל מקום אשר תשיג לשון אשכנז בין היהודים הרי שמתחלק את הדברים מניעים ג"כ לבני אשכנז אם לאו אכן המדפים הוסיף ליה מדינה והוכיר ג"כ אשכנז בפירוש דקף המאשן כי עיני הקונים לעולם ישוטטו תחילה בתחילת הספר ומה הרבה לוקונים מכל המדינות ואינו כן כמו שאבאר אי"ה ולהיות כי

6. שו"ת רבי אליהו מזרחי (הרא"ם) סימן עח (1450-1526) - Constantinople שהרי שם האשכנזי במקום זה אינו רוצה לומר שבא ממלכות אשכנז אלא שהוא מקהלת האשכנזים הדרים בקושטנדינא שכל הקהלות שבקושטנדינא הן מתייחסין על שם המלכות או העיר שבאו משם והוא ליה כמו שם יחוסינ במקום הזה

7. הקדמת הסמ"ע (על חשיבות וקבלת הרמ"א) - ר' יהושע פלק כ"ץ - 1550-1614 - פולין גם לרבות שהר"ף והרמב"ם והנמשכים אחריהן לא היו מבני אשכנזי וצרפת... וגרם להן זה גם הלשונית, שלשונים וכתב פסקיהן היו בלשון ערבית, משא"כ לשון אשכנזים וצרפתים.... ואחר פירש"י ובעלי תוס' נמשכו כל גדולי אשכנז וצרפתים שבאו אחריהם שמימיהם אנו שותים. 8. גבולות ההשפעה של רבנות גליציה : במחצית הראשונה של המאה התשע-עשרה, ר' קלוגר כמקרה מבחן / ... מאת חיים גרטנר

<https://blog.hamapah.org/>
 In the present case, RSK's sphere of influence largely corresponds to the areas where Mideastern and Southeastern (as opposed to Litvish and Western) dialects of Yiddish were spoken[2], and where the gefilte fish was sweet, not savory[3]. It turns out that our guiding question—What goes into a rabbi's decision about who to turn to for answers to difficult questions?—is answered in part by culture. Rabbis were more likely to entrust such questions to a greater rabbi within the same cultural sphere. That is, in the case of Galicia, to a rabbi who made latkes from kertoflen, not bulbs.

• Joseph Davis, "The Reception of the Shulhan 'Arukh and the Formation of Ashkenazic Jewish Identity," *AJS Review* 26.2 (2002): 251-276